

GALEJADES FESTIVES DES DE L'ANTIGUITAT

Les descàrregues d'armes de foc com a senyal o com a forma de salutació constitueixen una de les formes més antigues d'utilització de la pólvora amb finalitats festives. El so potent de l'esclat de la pólvora com a forma d'anunciar l'inici d'una festa, saludar l'arribada d'un personatge o donar especial relleu a un moment de la celebració, és ben present a la nostra tradició festiva des de fa cinc segles. Resulta sorprenent, doncs, que en l'actualitat algú pugui dubtar de la «tradicionalitat» del fet de disparar salves d'honor tot recordant un fet històric. La «tradició» no pot consistir, òbviament, en un llistat tancat de festes i celebracions. En tot cas, cal valorar la trajectòria d'unes pràctiques culturals, d'unes formes de celebració



festiva i la seva vigència en el temps. Aquest article fa referència a l'ús d'armes de foc a la festa civil –deixant de banda les commemoracions estrictament militars, on les salves formen part del protocol–.

Els trets disparats des d'armes de mà han estat una pràctica festiva prou comuna fins al present. La presència dels soldats, amb la despesa de pólvora a càrrec del municipi, en els acompanyaments festius és habitual. Aquests soldats –podríem parlar d'una milícia urbana– pertanyien a les confraries d'ofici, un exemple es l'entrada de Pere de Portugal a Barcelona, el

1464.

Els trets es disparen en el curs dels seguicis i professons, i sobretot en moments assenyalats: a la sortida o a l'arribada del temple, al pas per la Casa de la Vila; també durant l'ofici en el moment de la consagració...

L'ús de les armes de què disposa la població per a solemnitzar les festes es manté al llarg del temps. Només un exemple. Després de la Revolució de Setembre de 1868, a moltes poblacions es formen milícies locals que, a banda de les funcions pròpies de seguretat i defensa, també participen a la festa tirant trets.



I arriben a participar també en un enterrament civil, honorant al difunt –un vell republicà de la població– amb els seus trets.

L'arribada de personatges notables a la vila no s'ha d'interpretar només en termes d'autoritat civil, militar o eclesiàstica. Als carnavals reusencs del segle XIX, el Carnestoltes és rebut amb salves i tronades, són un element prou comú per anunciar les festes o per animar el seu desenvolupament

És en aquest ús festiu de les armes a l'abast de la gent on cal cercar l'origen de les actuals colles de trabucaires, que no són sinó una forma d'agrupació de la societat civil, amb finalitats estrictament

festives, que substitueix la funció d'aquestes antigues milícies o exèrcits: galejar a les festes.

En aquest sentit, primeres referències dels trabucaires de Solsona són del 1648. En la tradició actual de trabucaires hi ha també nombroses referències al període històric del bandolerisme.



Fotografia d'un trabucaire armat amb trabuc, pistola i ganivet. 1870.

Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

Cal tenir en compte també les festes on els trets d'armes formen part del ritual festiu. El cas de la festa del Pi de Centelles en seria un bon exemple.

Tot i que, des de mitjan segle XVII, les tronades –salves de mascles o morterets enllaçats per un rec de pólvora– substitueixen en bona part l'ús de les armes de foc –que són objecte de més o menys restriccions segons les circumstàncies del moment–, els trets d'armes continuen presents en moltes festes populars. Arcabussos, escopetes o trabucs són ben documentats a les celebracions del segle XVIII i XIX: «avian molts trons y mascles, y escopetadas, tot a onra y glòria de Maria Santísima» (solemnitat de la Mare de Déu de Puigcerver, Alforja, 1784). A finals del segle XVIII, a Barcelona, Rafael Amat dona notícia dels tirs d'escopeta al pas de la professó de Corpus.

Una festa, però, en què el costum d'aviar trets ha estat molt comú, fins a temps ben recents, és Pasqua. El dissabte de Glòria, amb les campanes anunciant la resurrecció de Crist, la gent acostumava a disparar trets d'escopeta: «A la señal dada ayer por las campanas siguieron las manifestaciones naturales de júbilo y contento con las

salvas correspondientes» (Tarragona, 1868). A les poblacions rurals es va mantenir durant bona part del segle XX,

Hi ha encara un altre tipologia de celebracions en què s'han emprat armes de foc: les festes de recreació històrica. Aquestes festes, avui prou comunes a tota Europa o a Nord-Amèrica, no són noves. De fet, la recreació de la conquesta d'una vila, d'una batalla o d'un combat naval –molts cops, des d'un proximitat temporal absoluta– és ben present a les solemnitats del passat: les lluites entre moros i cristians, celebrant la conquesta de Granada o, més endavant, les victòries sobre els turcs; l'ús de la pirotècnia per figurar l'assalt a un castell o l'enfonsament d'un vaixell... Els exemples serien nombrosos.



Perot Rocaguinarda, el bandoler més conegut de la seva època, juntament amb en Serrallonga

Finalment cal esmentar, doncs, l'ús d'armes de foc en el teatre popular de carrer, vinculat a les festes majors i a altres celebracions. L'exemple més conegut és el Ball de Serrallonga, que recrea un personatge real del segle XVII, com el Ball de Galeres de Reus, documentat al segle XVIII i recuperat en l'actualitat, hi han altres balls parlats en què, per la seva temàtica desapareixen trets.

A la pràctica, mentre que a la tradició trabucaire el component principal són els trets, el galejar, als balls parlats hi ha components teatrals, de música, dansa i foc. Els trabucaires van vestits del país, mentre que els components d'un ball s'ajusten a les característiques de l'argument.

En l'actualitat s'han anat creant colles que, inserint-se en aquesta tradició de trabucaires, incorporen elements teatrals, referències a personatges històrics o indumentària d'època. El component de recreació històrica en la indumentària o els noms, encara que no existeixi una representació teatral, esdevé significatiu. En aquesta línia cal ubicar els grups de miquelets, soldats de l'exèrcit català durant la Guerra de Successió, o fusellers, amb armes del segle XIX.

Antigament, l'ús festiu de les armes de foc era exclusivament a mans dels homes. Com en altres àmbits del folklore. Evidentment, avui aquesta exclusivitat ha desaparegut.

Les armes emprades per totes aquestes agrupacions culturals són d'avantcàrrega, obsoletes des d'un punt de vista militar, però que comporten un punt de perillositat. Les restriccions i prohibicions sobre l'ús festiu de les armes de foc ha estat constant.

Les armes emprades per totes aquestes agrupacions culturals són d'avantcàrrega, obsoletes des d'un punt de vista militar, però que comporten un punt de perillositat. Les restriccions i prohibicions sobre l'ús festiu de les armes de foc ha estat constant.

El cert, però, és que fa cinc segles que fem servir la pólvora, amb les armes de foc, per anunciar la festa, per crear l'ambient festiu i per donar relleu a determinats moments de la celebració, per honorar l'arribada de personatges notables o per recordar fets significatius en la història. Aquesta pràctica és la tradició que cal reconèixer.



Els bandolers: herois o lladres?

El bandolerisme, amb una base popular i aristocràtica, té els seus orígens en la crisi de la baixa edat mitjana, tot i que el període de la seva màxima intensitat **el trobem entre 1540 i 1640** per iniciar la seva declinació en la segona meitat del segle XVII.



La violència era una pràctica freqüent a la Catalunya de l'Edat Moderna. Els bandolers no eren cap mena de Robin Hood a la catalana, no donaven el botí als pobres, com a molt donaven una part com a agraïment als seus còmplices, els valedors o fautors. La literatura renaixentista del segle XIX els va transformar en elements heroics i fins i tot patriòtics. Per això molts d'aquests bandolers, lladres i assaltadors de camí ral, han passat a la mitologia popular catalana, no com a simples lladregots, més o menys polititzats, sinó en autèntics herois del poble que lluitaven contra la tirania i la injustícia moral dels senyors i dels reis.



El bandoler Capablanca

El camí ral de Coll de Daví

Un dels camins més antics, encisadors i llegendaris del Bages és sense cap mena de dubte l'anomenat camí ral de Coll de Daví que comunicava Manresa amb Barcelona tot travessant el Llobregat pel Pont de Vilomara i enfilant-se per les carenes **de la serra de l'Obac**. Fins a l'arribada del ferrocarril a Manresa, l'any 1859, fou la via més ràpida de comunicació entre Barcelona i la ciutat. Per aquesta ruta s'hi transportava, la llana des del port de Barcelona fins a les indústries tèxtils de la ciutat i la comarca del Bages; de la mateixa forma, però a l'inrevés, el vi i l'aiguardent que produïen els ceps bagencs que es dirigien per aquest camí al port barceloní. Per fer el trajecte entre Barcelona i Manresa calien unes tretze hores per terme mitjà. En un trajecte tan llarg i freqüentat, era necessària la presència de diversos hostals per descansar o passar-hi la nit. No és gens estrany que la via estigui farcida de successos on es barregen història i llegenda; l'escenari adient perquè bandolers hi fessin de les seves com Pere Perdiguer, o en Joan Muntada; àlies "*lo minyó de Sant Llorenç Savall*", que formà part de la quadrilla del mític Perot Rocaguinarda. Però el bandoler més popular, enigmàtic i llegendari que actuà per aquestes terres fou l'anomenat **Capablanca**.

Sembla que aquest personatge, abans de dedicar-se a fer de saltejador de camins, fou un pagès que es llogava temporalment, com a mosso de bastaix, a **les masies dels afores de Manresa**. En una de les seves estades a la ciutat fou assaltat, robat i maltractat, la qual cosa el féu sentir profundament desenganyat de la societat i decidí viure'n completament al marge, com a bandoler.

Sobre l'origen del sobrenom Capablanca hi ha dues versions. Una explica que era degut al fet que duia sempre una capa de color blanc, que havia guanyat en una partida de cartes. L'altre conta que el bandoler -que era perseguit implacablement per un capità de miquelets- va retallar un tros de la capa blanca que duia el capità, mentre aquest, distret, contemplava una obra de teatre, i que després li envià a casa seva com a mostra de desafiament. Es féu ràpidament famosa la manera com Capablanca realitzava els seus assalts, especialment en el camí ral de **Coll de Daví**: quan veia a venir la víctima, estenia a terra la seva capa i, enfilat dalt d'un arbre amb el pedrenyal a la mà, esperava l'arribada de l'infeliç viatger, el qual havia de dipositar tot el que duia de valor damunt la capa si no volia deixar la pell.

La singularitat del Capablanca envers altres bandolers de l'època era la seva actuació solitària i la gran capacitat per moure's pels amagatalls de la muntanya de Sant Llorenç, de la que coneixia tots els racons, forats i amagatalls. No se sap, ni se sabrà mai, quin fou el destí final del bandoler Capablanca. Alguns afirmen que va ser finalment agafat i pres pel sometent. D'altres pel contrari, diuen que va ser trobat mort sota d'una aixeta d'una bóta de vi del mas de la Teuleria. L'únic cert és que la seva memòria ha anat passant de boca en boca de pares a fills generació rere generació.

Trabuc de borda Mas

Número de registre: 16536

Datació: segle XVIII

Dimensions: 109 x 35 x 10 cm

Pes: 7,32 kg

Trabuc de gran pes i dimensions, anomenat “de borda” o “de muralla”. L'encep és de fusta de noguera. El pany de pedra foguera és dels denominats “de Miquelet”. El trabuc presenta una forquilla-suport de ferro al punt d'equilibri. A la part superior de la recambra, hi ha escrit el nom de l'armer o del canoner: a cisell i amb lletres rectilínies grosses apareix “MAS”. L'anella de reforç mostra la potència de foc d'aquest tipus d'armes, que sovint es carregaven també amb petites pedres o metralla. El trabuc, fet a Ripoll, destaca per mantenir totes les parts originals.

Els trabucs de borda van ser fabricats durant el segle XVIII i eren destinats a l'equipament dels vaixells catalans. La peça va ser trobada a una masia de Balears.



Recerca de Sendu del Tro Gros de Súria